

SİYASAL İLETİŞİM ARACI OLARAK LİDER EŞLERİNİN TEMSİLİ: 1973 GENEL SEÇİM ÇALIŞMALARINI ÖRNEĞİNDE SİYASİ LİDER EŞİ OLARAK NAZMİYE DEMİREL VE RAŞAN ECEVİT'İN TEMSİLİ

Aynur KÖSE*

Öz

Çalışmanın çıkış noktasını, siyasette belirgin olarak göze çarpan bir husus olan kadının ikincil konumu oluşturmaktadır. Yakından bakıldığında kadınların siyasetteki yokluğu ya da siyasal arenada gecikmiş ve sınırlı varlığından hareketle, kadının siyasal yaşama katılımının asgari düzeyde gerçekleştiği sonucuna ulaşmak mümkündür. Çalışmanın amacı, Türk siyasal hayatında lider eşlerine biçilen rolün nasıl şekillendiğini ele almak ve bu role ilişkin bir bakış açısı oluşturmaktır. Analiz kısmında 14 Ekim 1973 genel seçim çalışmalarında, Nazmiye Demirel ve Raşan Ecevit'in öne çıkan lider eşleri olarak, Türk yazılı basınında nasıl temsil edildiği incelenmektedir. Bu analizde benimsenen yaklaşım, van Dijk'ın ideolojik söylem yaklaşımı ve içerik analizi yöntemlerine dayanmaktadır. Cumhuriyet, Hürriyet, Milliyet ve Tercüman gazetelerinde yayımlanan haberler incelendiğinde kadınların, lider eşi de olsalar, siyasal alanda analık ve eşlik rollerinin nitelikleriyle temsil edildikleri bulgulanmıştır. Ancak detaylar incelendiğinde kişisel bazda iki kadın arasında temsil farkı vardır. Mesela Nazmiye Demirel edilgin kimliğiyle eşinin gerisinde duran, tevazu gösteren ve destek olan 'silik' bir siyasi lider eşi olarak; Raşan Ecevit ise protokol duruşlarının dışına çıkan, aktif lider eşi kimliğiyle temsil edilmektedir. Haberlerde 'en büyük yardımcı', 'bir adım gerisinde' 'yanında' gibi ifadelerin lider eşlerine ilişkin vazgeçilmez sözcükler olarak öne çıkarken, lider eşlerinin kişisel vasıflarına değinilmediği görülmektedir.

Anahtar sözcükler: Toplumsal cinsiyet, siyasal temsil, lider eşleri

Abstract: Presenting Leader's Wife as Means of Political Communication: Presenting Nazmiye Demirel and Raşan Ecevit as Political Leader's Wife in the Example of the General Selection of 1973.

The starting point of this study is woman's secondary position in politics. When considered closely it is seen that woman's participation in politics is in minimal level. The aim of this study is to argue out that how appraisal role of leader's wife in Turkish political life. In the analysis it is investigated that how Nazmiye Demirel and Raşan Ecevit are presenting as leader's wife in Turkish print media in the general selection of 14 October 1973. The understanding which is adopted in this analysis is bide to the methods of van Dijk's ideological discourse understanding and contents analysis. When the news analyse which is put into print in Cumhuriyet, Hürriyet, Milliyet and Tercüman newspapers, it is find out that women conserve quality and function of motherhood and parity roles. There is presentation difference between two women in personel area. For example Nazmiye Demirel is presented as a leader's wife who stand husband's back with passive identity and sustain her husband; Raşan Ecevit is presented as an active one who divagate from protocol position. It is seen that such

* Ege Üniversitesi, e-mail: koseaynur@hotmail.com.

expression like 'help', 'one step back', 'beside', 'foremost assistant' are stick out as the indispensable words in news.

Key words: *Gender, political presentation, leader's wife.*

GİRİŞ

Türkiye'de siyaset söz konusu olduğunda 'her başarılı erkeğin arkasında bir kadın vardır' deyiminin kadının siyasetteki rolünü, özellikle de siyasi lider eşlerinin konumunu anlatmak için uygun bir çerçeve çizdiği kanaatindeyim. Zira önceden belirlenmiş çizgileri olan ve 'devlet yönetme sanatı' olarak tanımlanabilecek siyasette lider eşlerine biçilen rol, kadınların ilgilerinin siyasi değil 'ev'sel alana yönelik olduğu görüşünü destekleyecek niteliktedir (Yaraman, 1999: 23). Yaptığı haberlerle medya da bu çerçeveyi netleştirmekte ve toplumsal cinsiyet ayrımını körüklemektedir. Çünkü lider eşleri medyada sınırlı bir alanda yer bulabilmekte ve yer bulduğu zamanlarda ise geleneksel eş ve anne rollerine atıf yapılması söz konusu olmaktadır. Buradan hareketle anne ve eş rollerinin kadınların kamusal ve özel yaşamını biçimlendirmede en belirleyici etken olduğu yorumuna ulaşmak mümkündür. Bu noktada sadece cinsiyet farkını değil, hiyerarşisini de içeren bir anlama sahip olarak toplumsal cinsiyet kavramına değinmek yerinde olacaktır (Kandiyoti, 1997; 169). Zira cinselliğin bedensel boyutunun ötesinde insanlar arasındaki ilişkilerin biçimlendiği ve sürdürüldüğü toplumsal pratiklerin içinde belirlenmesi nedeniyle cinsellikte, toplumsal bir bağ bulunmaktadır. Bu çerçevede kadınlık ve erkekliğin altında yatan 'toplumsal cinsiyet kimliği' görüşü Connell'e göre kişinin toplumsallaştığı 'bir cinsiyet rolü' görüşünün psikolojideki karşılığıdır (1998;97-150).

Toplumsal cinsiyete dayanan cinsel rol ayrımlaşmasında erkeklerin kamusal alan yani

siyasal, geniş ve yaygın olan alanda, kadınların ise özel alan yani duyguların dar, evsel ve sınırlı alanında var oldukları görüşü belirleyici olmaktadır (El-Bakri-Kameir, 1986; 41). Kadınların bakıp büyütme ve koruma işini erkeklerden daha iyi yaptıklarına ve bu yüzden onların doğal mekanlarının ev olduğuna ve erkeğin de ekmek parası kazanma rolünü üstlendiğine ilişkin bir 'mit' söz konusudur. Günlük hayat imgelerinin kapalı olarak kodlanması olan mit, aynı zamanda bir kültürün, gerçekliğin ya da doğanın bazı görünümünü açıklamasını ya da anlaşılmasını sağlayan bir öyküdür (Fiske, 1996; 118). Dolayısıyla erkeklerin toplumumuzdaki kamusal konumları aşırı derecede orantısız bir biçimde işgal etmeleri doğal görünmektedir. Buna karşın medyada kadınlarla ilgili kullanılan imgeler, onları toplumsal geriliğin kurbanları, modernliğin timsalleri ve kültürel safiyetin seçkin taşıyıcıları olarak değişik biçimlerde resmetmektedir. Connell'e göre boyun eğme seçeneği en fazla kültürel ve ideolojik desteğin verildiği kadınlık örüntüsüne merkez oluşturmaktadır. Özellikle medyada erkeklerin iktidarına uyum sağlama olarak örgütlenen ve boyun eğme, çocuk terbiyesi ve empatiyi kadınca erdemler olarak ön plana çıkarılan bir kadınlığın olumlanması söz konusudur (252). Bu anlamda belirli bir cinsiyetin toplumsal beklentileriyle örtüşen bir toplumsal cinsiyet kimliği söz konusudur. Ek olarak yerleşik değer yargıları ve aile yapısı kadınların bilinçlenmesini zorlaştırmakta ve bu nedenle kadınların siyasi temsildeki konumu zayıf kalmaktadır (Tokgöz, 1996; 75). Bu mitler lider eşlerinin

medyadaki sunumunu belirleyen temel etken olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu konuda dikkat çeken diğer nokta ise, lider eşlerinin bir birey ve kadın olarak değil sadece lider eşi olmaları sebebiyle gazete sayfalarında yer bulmaları ve bu çerçevede magazin yönü ağır basan haberlerde konu edilmeleri hususudur. Diğer bir deyişle eril bir uğraş olan siyasette lider eşlerinin payına çoğu zaman moda, alışveriş, sağlık, eğitim gibi 'kadınsı işler' ile ilgili etkinliklere ilişkin haberler düşmektedir. Zira genel olarak kadınların siyasal etkinliklerine uygun alanlar geleneksel rollerin uzantısı şeklindeki hizmetlerin verildiği alanlarda toplumsal hizmet, okul aile birlikleri, sivil toplum, yardım dernekleri gibi örgütlere gönüllü çalışmak şeklindedir (Black, 1986; 20). Buna bağlı olarak kadınlar kamusal yaşama geleneksel ev içi rollerinin uzantısı anlamında katılmakta, dolayısıyla cinsel roller değişmemekte ve geleneksel ataerkil roller yeniden üretilmektedir (Yaraman, 1999; 20). Böylece siyasal kadın, eylemin odağından soyutlanmış bir kişi olarak ortaya çıkmaktadır.

Siyasal söylemin bir diğer özelliği, kadınlığı idealize etmesidir, ancak bu özünde şartlı bir idealize işlemidir. Kadınların toplumdaki rolünün ve aile yapısının değişmesi sonucunda kadınları, erkek alanı olarak mitleştirilen alanlarda görmek mümkün olmaya başlamıştır. Ancak belirlenen sınırlar dışında varolan, yani güçlü mevkilerde olan kadınların 'kadınsı olmayan' en azından 'cinsiyetsiz' ya da cinsellik açısından ulaşılmaz (akraba olmayan kadınların bacı, teyze gibi açıkça cinsiyetsizliğe vurgu yapan bir biçimde adlandırılması gibi) olarak tanımlanması söz konusudur. Siyaset genel olarak her yerde erkeklere mahsus eril bir alandır, ancak Türkiye'de sadece alanın kendisi değil siyaset

anlayışı, ilişkileri, işleyişi de eril anlamlarla yüklüdür. Bu bağlamda Türkiye'de 'koyu bir erillik'in egemen olduğu siyaset arenasının hüküm sürdüğünden ve bu arenada lider eşlerinin sadece yardımcı eş rolleriyle yer bulabildiklerinden bahsedilebilir.

AMAÇ VE YÖNTEM

Tüm bu değerlendirmelerden hareketle çalışmanın çıkış noktasını pek çok alanda dikkat çeken ancak siyasette daha belirgin olarak göze çarpan kadının ikincil konumu oluşturmaktadır. Çalışmayla amaçlanan, kadının siyasal hayattaki rolü üzerine genellemeleri tekrarlamak yerine, konuyu özgün bağlamları içinde inceleyerek Türk siyasal hayatında lider eşlerine biçilen role ilişkin bir bakış açısı oluşturmak ve bu rolün nasıl biçimlendiğini genel hatlarıyla ele almaktır. Örneklem olarak genelde olduğu üzere, eşinden bağımsız, aktif bir birey olarak değil, edilgin kimliğiyle varolan bir lider eşi olarak sunulan Nazmiye Demirel ile aktif bir siyasi lider eşi kimliğiyle öne çıkan Rahşan Ecevit seçilmiştir. Ancak ilgili alanın genişliğinden dolayı araştırmada örnek olay seçilmesi zorunluluk olmuştur. Bu nedenle Bülent Ecevit'in CHP'nin yeni genel başkanı olarak katıldığı ilk seçim olması sebebiyle 14 Ekim 1973 tarihinde yapılan genel seçimler inceleme kapsamına alınmıştır.¹ Analiz bölümünde genel seçimler öncesinde yapılan faaliyetlerde, Nazmiye Demirel ve Rahşan Ecevit örneğinde, parti liderlerinin eşlerinin bir siyasal iletişim aracı olarak nasıl temsil edildiği incelenecektir.

Kamusal alandaki tartışmaların en önemli taşıyıcısı olan medya, bireylere yaşadıkları dünyanın nasıl bir yer olduğunu temsiller aracılığıyla iletmektedir. Medya sayesinde toplumsal temsiller ve bu temsillerin altında yatan ideolojilerin paylaşılması ve yeniden

üretilmesi kolaylaşmaktadır. Bu noktada temsil etme aktif bir seçme, sunma, yapılandırma ve biçimlendirme işini ima etmektedir ki medyanın asıl etkisi de bu temsil parçalarından uyumlu ve tutunumlu bir bütün yaratmak için harmanlama ve bunları yeniden organize etme sürecinde ortaya çıkar. Bu çerçevede ideolojilerin pratiklerde maddileşen temsiliyet sistemleri olduğunu kaydeden Hall, medyanın ideolojik temsiliyet alanını ürettiği, yeniden ürettiği ve aktardığını ifade eder (121).

Medya toplumsal olayları bize yansıtmakla kalmaz, aynı zamanda toplumsal güç/iktidarın kurulduğu/inşa edilmesine de aracılık eder. Gündeminde yer verdiği haberler aracılığıyla topluma neyin önemli olduğu konusunda bir çerçeve çizen medyanın sunduğu temsiller, bir yandan toplumsal algıları yansıtır öte yandan bu algıların şekillenmesinde etkili olur. Bu belirleyicilik kadının toplumsal konumu açısından büyük önem taşır. Zira medyanın sunduğu temsiller, kadınların kendilerini konumlandırmalarında ve buna göre davranmalarında önemli bir unsurdur. Çalışmanın ardyöresini oluşturan kadın, toplumsal cinsiyet ve kadının siyasetteki yeri konularında oluşturulan kavramsal çerçeveden hareketle çözümleme bölümünde, seçim çalışmalarında lider eşlerinin temsiline ilişkin yeni ve özgün bilgiler sunulmaya çalışılacaktır.

Bu analizde benimsenen yaklaşım, van Dijk'ın ideolojik söylem yaklaşımı ve içerik analizi yöntemlerine dayanmaktadır. Medya, bakış açısını oluşturmak ve sürdürmek için belli dilsel düzenekler kullanmaktadır. Sözcükleştirme düzeyinde katılımcıları adlandırmak için seçilen adlar ve sıfatların, süreçleri tanımlamak için seçilen eylem ve belirteçlerin, sözdizimsel düzeyde katılımcılarla olayları ilişkilendirmede seçilen söz

dizimsel yapıların kurgulanmasında, bu dilsel düzeneklerin çok önemli etkileri vardır (Oktar, 2002: 39). Medyada kullanılan dil, sözcük seçimleri ve yayınlanan fotoğraflar gibi unsurların belli bir ideolojik seçim ve tavrı yansıttığı bilgisinden hareketle lider eşlerinin temsiliinde nasıl bir yola başvurulduğu örneklendirilmeye çalışılacaktır (İnal, 1996: 123). Bu doğrultuda 14 Ekim 1973 genel seçimleri öncesinde çalışmaların yoğunlaştığı bir aylık süreçte lider eşlerinin medyada nasıl temsil edildiği bulgulanacaktır. Bu noktada amaç, parti liderlerinin eşlerinin imgelerinin bir siyasal iletişim aracı olarak yazılı basında nasıl sunulduğunu Nazmiye Demirel ve Rahşan Ecevit örneği üzerinden incelemektir.

Çalışmanın çerçevesinin çizilmesinde eleştirel yaklaşımlar içerinden temsiliyet sistemlerinin nasıl inşa edildiğini ortaya koymak önem taşımaktadır. Türkiye'de farklı ideolojik görüş ve yayın politikasına sahip gazeteler inceleme evrenine alınmıştır: 1970'lerin ulusal yazılı basın içinden sol çizgiyi temsilen Cumhuriyet Gazetesi, liberal popülist yayıncılığın temsilcisi ve merkez medyada önemli bir güç olan Hürriyet Gazetesi, sosyal demokrat bir çizgide yayın yapan Milliyet Gazetesi ve dönemin milliyetçi ve muhafazakar kesimine hitap etmesi sebebiyle Tercüman Gazetesi örneklemimizde yer almaktadır. Çalışmada toplumsal ideolojilerin anahtar temalarını ve bunların nasıl temsil edildiğini ortaya koymak için içerik analizi yönteminden yararlanılacaktır. Yapılan analizde, haber metinlerinde lider eşlerinin temsili üzerinden 1970'ler Türkiye'sinde kadının konumu hakkında bir çerçeve oluşturulmaya çalışılacak ve örnek haberler üzerinde netleştirilecektir.

BULGULAR

1973 seçimlerinde gazetelerde yayımlanan haber ve fotoğraflar bu çalışmanın ana çerçevesini çizmektedir. Çalışmada haberlerin tarihleri konusunda bir ardışıklığa dikkat edilmeksizin, analiz etmeyi planladığımız kategorilere (yani lider eşlerinin sadece 'eş' olarak mı yoksa bir 'kadın' olarak mı haberlerde sunulduğu, lider eşleri üzerinden parti ideolojisinin nasıl kurgulandığı, toplumsal cinsiyete ilişkin göndermeler gibi) uygunluğa bağlı olarak bir değerlendirme yapılmaya çalışılmıştır.

Seçim çalışmalarında lider eşlerine değinilen haber metinlerine kabaca göz atıldığında 'yardım', 'bir adım gerisinde' 'yanında duran', 'en büyük yardımcısı' gibi ifadelerin kadınlara ilişkin vazgeçilmez sözcükler olarak öne çıktığı görülmektedir. Bu çerçevede haber metinlerinde lider eşlerinin siyasal temsiline öne çıkan temaları şu şekilde sıralamak mümkündür:

1. Kadının geleneksel 'yardımcı eş' rolünü öne çıkarma
2. Lider eşleri üzerinden parti ideolojisinin kurgulanması
3. Eril bir uğraş olan siyasette kadının payına düşen magazin alan

Kadının Geleneksel 'Yardımcı Eş' Rolünü Öne Çıkarma

Geleneksel siyaset kavramı, erkek egemen bir yapı olduğundan kadınların siyasete katılımlarının sınırlı kaldığı görülmektedir. Siyasetin, temelde devletten kaynaklanan erk ve kamusal yaşam ile özdeşleştirilmesi nedeniyle özel alanla özdeşleştirilen ve siyaset dışı olarak nitelendirilen ev işleri, aile içinde çocukların toplumsallaştırılması, cinsellik gibi geleneksel olarak kadına yüklenen toplumsal uygulamalar bütünü nedeniyle kadının siyasal alanda pek yer bulamadığı

gözlenmektedir (Bonder, 1986; 4). Yer bulduğu zamanlarda ise geleneksel rollerine atf yapılarak bir anlamda kadına çizilen sınırların alt metin olarak çalıştığı görülmektedir. Çünkü eş ve anne kimliği, kadınların kamusal ve özel yaşamını biçimlendirmede en belirleyici etkidir. İşte bu nedenle kadınlar, siyasal alana girdiklerinde analık ve eşlik rollerinin nitelik ve işlevlerini buraya taşımaktadır.

Modernleşmeci akım, ataerkil aile düzenine ağır eleştirilerde bulunarak kadınları bu düzenin kurbanları olarak göstermiştir. Tüm bunlara karşın kadının toplumsal rolü, gelecek kuşakları yetiştirecek modern anne ve eş rolüne bağlı kalmaya devam etmiştir (Heckmann, 1999; 22). Bu noktada devletin toplumsal cinsiyeti barındıran toplumsal ilişkilerdeki rolünü belirtmek kaçınılmazdır (Koray, 2007; 3). Her devletin tanımlanabilir bir 'toplumsal cinsiyet rejimi' olması bağlamında devletin, cinsiyet ilişkilerinin aktif bir müdahili olduğunu ve medyanın da bunun önemli bir yansıtıcısı olduğunu söylemek mümkündür (Kandiyoti, 1997; 151).

Kadınlar söz konusu olduğunda medyada gözlenen temel eğilimin kadının siyaset içinde 'birey' olarak değil, 'yardımcı eş' ve 'koruyan şefkatli ana'lık özellikleri ile yer aldığını göstermektedir. Medyadaki bu genel eğilim lider eşleri söz konusu olduğunda da benzer şekilde işlemektedir. Bu çerçevede lider eşleri siyasete doğrudan katılmayan, siyasetle alakaları sadece kocalarının yanında seçim çalışmalarına katılmaktan ibaret olan, diğer bir deyişle genelde olduğu üzere eril bir alan olan siyasette kadının yerinin sadece 'eş' olarak kocasına destek olmaktan ibaret olduğunu destekler ifadelerle haber metinlerinde yer almaktadır. Bu yolla kadın-

lara yönelik geleneksel ve statükocu sistemin yeniden üretilmesine katkı sağlanmaktadır.

AP, CHP ve MP liderleri yalnız değil. Seçim gezisine sadece 3 liderin eşi katılıyor. ... AP Genel Başkanı Süleyman Demirel siyasi gezi ve topluluklarda eşi Nazmiye Demirel'i yanından hiç ayırmıyor. CHP Genel Başkanı Ecevit de siyasi gezilere eşi Rahşan'ı götürmektedir. ... siyasete doğrudan katılmasalar bile Nazmiye Demirel ve Rahşan Ecevit, siyasi mücadelelerinde eşlerine yardımcı olacaklar. (Hürriyet/14 Eylül 1973) (Resim 1, s.:94)

Erkek Egemen Siyaset İçinde Kadının Konumu: Refakatçilik

Yaygın medyanın gazetecilik anlayışı çerçevesinde seçim gezilerine katılan lider eşlerine 'önemli refakatçiler' olmaları çerçevesinde haber değeri taşıması nedeniyle yer verildiğini ve bu durumun genel geçer bir gazetecilik pratiği olduğunu söylemek mümkündür. Medyada yer bulan toplumsal temsillerin ve bunların altında yatan ideolojilerin kitlelere daha kolay ulaşma imkanı çerçevesinde kadın, kocasının arkasındaki en büyük destekçisi ve yardımcısı, eşiyile birlikte ağlayan ve gülen; ancak eşinin gölgesinde kalan, edilgen bir figür olarak resmedilmektedir. Siyasi liderlerin yoğun ve yıpratıcı siyaset işlerinde lider eşlerinin, anlayış ve vefakarca arka planda kalmaları ve siyasete bulaşmalarını şeklindeki siyaset geleneği medya tarafından sürekli yeniden inşa edilen bir söylem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada dikkat çeken bir diğer husus ise haberde sadece eşlik vasıflarıyla yer alan kadınların bu pasif konumları olumlanırken, kişisel kalifikasyonlarına ilişkin herhangi bir bilgiye yer verilmemesidir.

"Eyi misiniz? ... Demirel uçakta neşeliydi. Yanındaki eşiyile birlikte sık sık güldü."

(Hürriyet/23 Eylül 1973, "AP tek başına iktidara gelmeli").

"Demirel kendini Boğaziçi Köprüsü'nün önünde gösteren büyük boydaki fotoğrafları ve kıratlı bayraklarla süslü kürsünün yerleştirildiği Adliye binasının önünde binlerce Erzurumluya hitaben konuşurken eşi Nazmiye Demirel de kürsüde, Süleyman Demirel'in bir adım gerisinde ayakta duruyordu." (Milliyet/23 Eylül 1973, "Demirel Erzurum'un Dağına Taşına Selam Söyledi").

...İlk alkışı Süleyman Demirel'den önce eşi Nazmiye Demirel aldı. Bayan Demirel, uçağın kapısından eşinden önce görününce karşılayıcılar önce kendisini, daha sonra da eşinin arkasından çıkan Süleyman Demirel'i alkışladı. ...Demirel eşiyile yan yana üstü açık bir otomobilin arka koltuğunun üstüne durdular... Kürsüde eşini yanında kıpırdamadan duran Nazmiye Demirel, konuşurken üç yana da dönen Süleyman Demirel'le bazen yüzyüze geliyor, bazen de sırt sırta geliyor, bazen de kocasının elleri çarpmasın diye başını geri çeviriyordu. (Milliyet/27 Eylül 1973, "Demirel: AP devlete otorite kazandırdı").

"AP lideri Demirel'in propaganda gezilerinde en büyük desteği, yardımcısı, eşi Nazmiye Hanım, her sıkıntısında mutlaka eşi imdadına koşuyor." (Tercüman/29 Eylül 1973, "Demirel: Aşırı cereyanları yasaklamak lazım").

Siyasal Eylemin Odağından Soyutlanmış Kişiler Olarak Lider Eşleri

Medyada kadın, siyasal eylemin odağından soyutlanmış bir kişi olarak temsil edilmektedir. Kadınlığın masumiyeti, kutsallığı, saflığı ve zayıflığı temsil ettiği şeklindeki geleneksel söylemleri medya da sık sık tekrarlamaktadır. Böylece siyasetin kavramları, cinsiyet alanının kavramlarıyla yer değiştirmiş ol-

maktadır (Bora-Sayılan, 1998; 47). Siyasetin merkezinden dışlanan kadınların toplumsal erkek ve kadın nosyonlarının dışındaki davranışları, medyada 'kadının fiziksel gücünü aşan eylemler' olarak sunulmuş bir anlamda 'beyhude çabalar' olarak nitelendirilmekte ve önemsizleştirilmektedir. Nitekim Rahşan Ecevit ile ilgili haberlerde eşinin yanında duran alışıldık lider eşi figürü dışında davranması ve protokol duruşlarının dışına çıkması, müstakbel bir başbakan eşine yakışmayan davranışlar olarak eleştirilmektedir.

Rahşan Ecevit partiye yardım toplamak için çırpınıyor... Rahşan Ecevit'in çabası... Rahşan Ecevit bu geziler yüzünden olacak epeyce zayıflamış, sararmış. Ecevit alışılmış bir numaralı kadın havasına hiçbir zaman giremeyecek şekilde... Üstündeki 'ev kadını' havasını 'Başbakan eşliği' de götüremeyecek gibi. O kadar çok işi var ki, bu gezilerde organizasyondan partiye gelir getirecek hatıra eşyası satışına kadar. Bu arada Ecevit su isterse 'Aman soğuk olmasın', pencere açılsa 'Bülent ceketini giy' diye çırpınması görülecek şey. (Cumhuriyet/24 Eylül 1973).

Genel olarak lider eşlerini siyasi anlamda aktif bireyler olarak değil şefkatli eşlik rolleriyle sayfalarına taşıyan gazetelerin kimi zaman bu yaklaşımlarının dışına çıktığı ve lider eşlerini siyasetin aktörleri olarak sunduğu görülmektedir. Ancak bu sınırlı bir aktörlüktür çünkü haberlerde kadınların siyasetteki ikincil konumları alt metin olarak haberlere yansıtılmaktadır. Ek olarak lider eşlerinin siyasi eylemin odağından soyutlanmış olarak sunulması ve yaptığı işlerin tamamlayıcı işler olarak nitelendirilmesi söz konusudur.

Demirel'in bu gezilerde en büyük yardımcısı ise eşi Nazmiye Demirel. Vatani bir

uçtan bir uca katederken, Nazmiye Demirel, sıcağa, soğuya, açlığa göğüs gererek kocasının yanından ayrılmıyor. Bu destek o kadar ileri bir seviye yapıyor ki! ... AP lideri 30 derecenin üstündeki sıcaklığa, güneşin kavuruculuğuna rağmen, kürsüde binlerce kişiye hitap ederken, Bayan Demirel de aynı kürsüde, yanında duruyor. Veya ses tonu mu bozuk geliyor, yine Bayan Demirel sahnede, mikrofonu ayarlıyor. Nazmiye Demirel'in bu gezilere katılışı ayrıca AP'ye de oy getiriyor. Bayan Demirel'i görmek için gelen kadınlar, bu arada Demirel'i de dinliyorlar. (Tercüman/29 Eylül 1973, "Demirel'le gezen ögle yemeğine veda etmiştir").

Siyasetin içinde eşiyile birlikte bir birey olarak varılmaya çalışmış Rahşan Ecevit de kadın olmanın ötesinde fedakar eş olarak yansıtılmaktadır.

... Ecevit'in konuşmaları çoğaltılıyor ve gazetecilere dağıtılıyordu. Bu işi Rahşan Ecevit ile Orhan Birgit ortaklaşa yürütüyorlardı. Fakat teksir makinesinin bozulunca iş karıştı... Ecevit konuşmalarını kendi daktilosuyla kopya kağıdı koyarak çoğaltacaktı. Eşi Rahşan Ecevit de ona gözlüğünü takarak yardımcı oldu. (Milliyet/30 Eylül 1973, "Kocasının gözlüğü takıyor")

"Demirel'in gezilerde en büyük yardımcısı eşi Nazmiye Hanım, yolunu kesen bir seçmen hanımla dertleşti. Sohbet etti. Sonra göz göze bakıştılar ve 'Seçimi kazanacağız' dediler. İnanmışlardı..." (Tercüman/5 Ekim 1973, "Seçimi kazanacağız").

İdeal bir lider eşi olarak kadının, erkek ege men bir oyun olan siyasetteki konumunu göstermesi açısından 'kükreyiveren' Bülent Ecevit'i sakinleştirmek için Rahşan Ecevit'in 'rica ile yalvarma' arasındaki teskin çalışmalarının yetersizliği, haberde şöyle ifade edilmektedir.

"Adana'da uçaktan inerken Ecevit birden kükreyiverdi. ... Toplum polisleri, Rahşan Ecevit'in rica ile yalvarma arasındaki müdahaleleri, Ecevit'i ... teskin etmeye yetmedi." (Hürriyet/24 Eylül 1973, "Ecevit'in gezisinden: 'Ayak Öpmeyin' ").

Lider Eşleri Üzerinden Parti İdeolojisinin Kurgulanması

Lider eşleri üzerinden parti ideolojisinin kurgulandığı haberler incelendiğinde, Bülent Ecevit ile birlikte demokratik sol bir çizgiye yerleşen CHP ile muhafakar ve sağ çizgide yer alan AP'nin politikalarının farklılıklarının vurgulanmasında, bir anlamda lider eşlerinin tutumları, politik malzeme yapılarak sunulmaktadır. Rahşan Ecevit'in, demokratik sol bir parti liderinin eşi olarak siyasetteki aktif konumuna ve giyimindeki sadeliğe işaret edilirken, Nazmiye Demirel ile ilgili olarak faaliyetlerden çok giyim kuşamındaki detaylara yer verilmektedir. Milliyet'in iki lider eşinin sunumunda bu denli net bir tavır içinde olması, gazetenin sosyal demokrat yayın politikasıyla açıklamak da mümkündür.

"... Seçim gezilerinin ikinci gününde en çok yorulanlardan birisi CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit'in eşi Rahşan Ecevit. Rahşan Ecevit yorgunluğunu değerlendirmesini bilen bir kişi. Önceki gün rozet ve kitap karşılığı partiye 15 bin liralık bir teberru topladı. Çoğunlukla hanımlarla ilgilenen Bayan Ecevit gazetecilere de büyük yakınlık gösterip yardımcı olmaya çalışıyor. Partinin rozetlerine ait paketleri, kocasının konuşmalarını kapsayan kitapları taşıyor. (Milliyet/24 Eylül 1973, "Ecevit'in eşi rozet sattı, 15 bin lira topladı").

"... Nazmiye Demirel ise Rahşan Ecevit'in aksine suya sabuna dokunmadan kocasına refakat ediyordu. Ne kimseyle konuşuyor ne

de politikaya karışıyordu. Bir politik gezinin, politika yapmayan kadınıydı. Süleyman Demirel kürsüye çıkınca o da arkasında duruyor ve havaalanlarında çok kere kalabalık arasında kalıyordu." (Milliyet/25 Eylül 1973, "Kocalarını gölge gibi izliyorlar") (Resim 2, s.:94).

Bu haberleştirilme biçimi, iki lider eşinin farklı yönlerini işaret eder niteliktedir. Dahası söz konusu haberleştirme tarzı halihazırda kurulan farklılığı pekiştirmek için, Nazmiye Demirel politikadan ve diğer kadınlardan soyutlanmış bir şekilde sadece kürsüde eşinin arkasında duran ya da uçağa iniş binişlerde görünen, konforuna ve dış görünüşüne düşkün bir kadın olarak nitelendirilmiştir. Böylece gazete bir anlamda kadınların siyasetteki yeri ve rolüne ilişkin tavrını, lafını hiç eğip bükmeden ortaya koymuştur. Ayrıca Nazmiye Demirel ile ilgili haberlerin bir şekilde dış görünüş mevzuuna bağlanması çerçevesinde Nazmiye Demirel'in dış görünüşü dışında anlatılacak bir şeyi olmadığı iması yapılmaktadır.

Aktif bir CHP'li olmanın yanında bir eş olarak üzerine düşen görevleri de sonuna kadar yaptığını ortaya koymak için Rahşan Ecevit'in gezilerde 'en çok yorulanlardan birisi' olduğunu ifade edilerek aktif bir siyasi fail olarak nitelendirilmiştir. Gazete özellikle Rahşan Ecevit'in eşine desteğinin, sadece konuşmaları sırasında yanında durmaktan ibaret olmadığını, parti çalışmalarına da bizzat katıldığının altını çizmektedir.

... Rahşan Ecevit gezi boyunca en az kocası kadar yoruldu. Kocasını kürsüde konuşurken o, halkın arasına giriyor ve partiye gelir sağlıyordu. Elinde kocasının resimleri, kalem, anahtarlıklar, amblemler, kitaplar vardı. Rahşan Ecevit ve kendisine yardımcı olan CHP'li kadınlar, ilk turda 15 bin lira gelir sağladılar. Fotoğrafta Rahşan Ecevit, Milliyet güzellik yarışmalarından birinde üçün-

cü olan Jale Çakıralp'le birlikte... (Milliyet/25 Eylül 1973, "Kocalarını gölge gibi izliyorlar").

Burada dikkat çeken bir husus ise Rahşan Ecevit'in yaptığı normalde erkeklere ayrılmış bir görevdir. Ancak her ne kadar Rahşan Ecevit'in faaliyetleri siyasi bir aktör olarak olumlansa ve farklı ortamlarda bir kadın olarak rolü farklılaşsa da genelde erkeğin yani Ecevit'in destekçisi olarak sunulmaktadır.

"Ecevit Alaca'da konuşurken müdahale edip olay çıkarmak isteyen MHP'li komandoları Rahşan Ecevit susturdu. Olayı polislin önlemesi gerekiyordu. Emniyet amirine bu husus birkaç defa söylendi. Amir isteğe uymayınca polislik görevi Ecevit'in eşi **Rahşan Ecevit'e** (orijinal hali) düştü. **Bayan Ecevit** kalabalığı yararak komando çocukların yanına gitti ve onları bağırarak cezalandırdı." (Milliyet/27 Eylül 1973, "Ecevit: Kontra Gerilla'nın örtüsü kaldırılmalı").

Halkın içinde halktan bir kadın olarak çarşı pazar dolaşan ve kadınların geçim sıkıntılarına ortak olan Rahşan Ecevit'in programın aksamaması için vargücüyü çabaladığının altı çizilmektedir. Ayrıca siyasete ve kamu işlerine ilgili aktif bir partili lider eşi olarak temsil edilen Rahşan Ecevit, siyasi hayatta alışık olunan silik, pasif, hep arka planda duran, vefakar eş profilinin dışında hareket eden, eşyle birlikte otobüslerde, miting meydanlarında, partide kol kola çaba harcayan bir eş olarak resmedilmektedir. Buna koşup, çit üzerinden atlamak ve düştüğünde kendi kendine kalkmayı bilmek de dahildir.

"CHP kafilesi bir yere varınca Ecevit'in eşi Rahşan Ecevit ortadan kayboluyordu. Kocasını partililerin arasındayken o çarşı, pazar koşuyordu. Fiyatlar nasıldı, ev kadınları evlerini nasıl geçindirebiliyorlardı. Hep

onlarla konuşuyor, çarşıdaki fiyatları tespit ediyordu. Ordu'da Ecevit konuşmasını bitirmiş, Giresun'a gidebilmek için CHP otobüsüne binmeye çalışıyordu. Binlerce insanın ortasında kalmıştı. Güçlülükle otobüse bindi, fakat eşini bulamadı. Rahşan Ecevit arkalarda olduğu için otobüse yanaşamıyordu. Şoför kalabalığı yarıp çıkabilmek için otobüsü ağır ağır hareket ettirdi. Rahşan Ecevit, otobüsü gidiyor sanıp koşmaya başladı. Ters taraftan yetişip otobüsün yolunu kesecekti. Birden önüne çit çıktı. Üzerinden atlayayım derken düştü, sonra kalktı ve otobüse yetişti." (Milliyet/3 Ekim 1973, "Az kaldı kocasını kaçırıyordu").

Halkın içinde olması Rahşan Ecevit'in insanlar tarafından daha kolay tanınması ve benimsenmesine neden olduğunu belirtmek üzere şöyle bir haber yer almıştır.

CHP'nin Adana'da düzenlediği mitingde bir köylü Rahşan Ecevit'i gazetelerdeki fotoğrafından tanımıştı. 'Bacım' diye seslendi. Rahşan Ecevit sesi duyup dönünce de 'Sen Bülent Ecevit'in avradı değil misin?' diye sordu. Tebessüm etti Rahşan Ecevit: 'Evet' dedi. Bu defa köylü 'Allah onu da seni de ocağımıza bağışlasın' temennisinde bulundu. Teşekkür etti Rahşan Ecevit ve tekrar kalabalığa karıştı. (Milliyet/8 Ekim 1973, "Köylü sordu: 'Bacım sen Ecevit'in avradı mısın?'").

Eril Bir Uğraş Olan Siyasette Kadına Payına Düşen Magazinel Alan

Cinsiyet temelinde ayrılmış olan ve erkek şerefine kadınların davranışıyla yakından ilintili olduğu bir toplumda, kadınların kamu yaşamına katılmaları ancak dışiliğin denetim altında tutulması ve erkeklere kendilerini cinsel nesne olarak sunmamasıyla mümkün olmaktadır (Kandiyoti, 1997; 179-217). Bu çerçevede Türkiye'de kadınların kamu yaşamına girmeleri 'cinsiyetsiz' bir

kimliğe hatta bir ölçüde erkek kimliğine bürünmelerini gerektirmektedir. Kamusal roller üstlenen kadınlar üzerinde 'saygın erkekler' gibi davranma ve cinsiyet kimliklerini arka plana itme yönünde bir baskı söz konusudur.

Kadın olarak yaptıkları başarılı işler nedeniyle değil genelde siyasi parti liderlerinin eşleri olmaları sebebiyle gazete sayfalarında yer alan Rahşan Ecevit ve özellikle Nazmiye Demirel'in magazin yönü ağır basan haberlerde konu edildiği gözlenmektedir. Buradan kadınların gazete sayfalarında siyasete ilişkin bile olsa magazin yönü ağır basan konularda haberleştirildikleri yorumuna ulaşmak mümkündür. Diğer bir deyişle eril bir uğraş olan siyasette kadınların payına ancak giyim kuşam, makyaj ve takılardan oluşan magazin alan düşmektedir. Ancak burada da sınırlar bellidir.

"Nazmiye Demirel şıklığıyla bütün dikkatleri üzerine toplamış, ancak AP Genel Başkanının eşinin biraz kilo aldığı dikkati çekmiştir." (Hürriyet/11 Eylül 1973, "Demireller yeğenlerini evlendirdi").

Cumhuriyetin 'yeni kadın' kimliğine sınırlar çizen kurallar çerçevesinde kadınlar, dente altına alınmış dişilik, zarafet, modern ve Batılı bir görünüşle kamu alanına çıkmayı tercih etmişlerdir. Öyle ki oturuşu kontrollü, eşarbinin ve elbisesinin kıvrımları belli belirsiz olan bu kadınların, dizinin ve bacağının ne kadar görüneceği bile planlanmıştır. Ancak bir yandan da kadınların demokrasi, çağdaşlık, modernlik gibi değerleri simgeleme işlevinden hareketle parti liderlerinin eşlerinin partinin çağdaş yüzü olarak konumlandırılması söz konusu olmaktadır.

Nazmiye Demirel gülkurusu renginde jarse bir tayyör giymiş, başını da yine son

günlerin modasına uyarak bir türbanla örtmüştü. Bayan Demirel türbanının saçlarının arkasında, zümrüt görünümünde işli bir saç iğnesiyle de tutturmuştu.... Boynunda iki sıra inci, göğsünde bir bronz ve parmaklarında toplam olarak 4 ayrı yüzük bulunan Nazmiye Demirel, yüzüne çok koyu bir makyaj yapmış, dudaklarını da koyu kırmızı bir rujla boyamıştı. (Milliyet/23 Eylül 1973, "Demirel Erzurum'un Dağına Taşına Selam Söyledi").

AP Genel Başkanı Süleyman Demirel, çünkü konuşmalarını alışılan aksine eş Nazmiye Demirel olmaksızın yaptı. AP Genel Başkanı konuşurken otomobilden çıkmayan Bayan Demirel, Kars'ta da mitinge katılmadı. Otomobil içinde partili hanımlarla birlikte yemek saatini bekledi. Nazmiye Demirel'in dün de başında yeşil bir türban ve üstünde yeşil bir elbise vardı. Boynunu bir inci kolye, saçlarını ise boncukla işlemeli bir saç tokası süslüyordu. (Milliyet/24 Eylül 1973, "Lider eşleri ... ve bir Torun").

"Nazmiye Demirel seçim propagandası boyunca hep değişik giyindi. Nazmiye Demirel hep döpiyes giyiyordu. Fakat renk farklıydı." (Milliyet/10 Ekim 1973, "Dördüncü elbise").

1970-80'li yıllarda Türk sol hareketinde devrimci kadın imajı ortaya çıkmıştır. Çoğunlukla güçlü bir sembolik zırh işlevine sahip olan koyu renkli kostüm, kısa saç ve makyajsız yüzleriyle ciddi ve erkeksi görünüşleri olan bu kadınların cinsiyet açısından nötr olduklarını söylemek mümkündür (Heckmann, 1999; 20). Demokrat sol bir partinin genel başkanının eş olarak Rahşan Ecevit ise her daim kısa saçları, makyajsız yüzü, dizlerinin altında kalan eteği ile bu 'nötr kadın' imajına iyi bir örnek teşkil etmekte ve bu yönleriyle sayfalara taşınmaktadır. Rahşan Ecevit'in giyimindeki sadelik

ve parti için özverili çalışması öne çıkarılırken, sağ çizgideki AP'nin liderinin eşinin taktığı eşarp, takılar ve mesafeli tavrının altı çizilmektedir. Politik kimliğiyle öne çıkarılan Rahşan Ecevit'in sade giyimi de Nazmiye Demirel'in aşırıya kaçtığı ima edilen giyim tarzıyla karşılaştırılarak sol hareketin içindeki idealize edilen kadın imajına işaret edilmektedir.

"... Mitinglerde sırtına geçirdiği bej bir kazak ve sade yeşil bir eteklikle oradan oraya koşuşturup duruyor. Rahşan Ecevit'in taktığı tek mücevher elindeki bir yüzük. Yüzüğün içinde '1946 Bülent' yazıyor." (Milliyet/24 Eylül 1973, "Ecevit'in eşi rozet sattı, 15 bin lira topladı").

Lider eşlerinin gazete sayfalarında haberleştirildiği bir diğer konu ise kadınlarla özdeşleştirilen kilo problemi meselesidir. Milliyet, olabilecek bütün ayrıntılar arasından Demirellerin yemek alışkanlıklarını seçerek manşete çekmiş ve bunu şöyle ifade etmiştir: "Demireller rejimde kararlı". Nazmiye Demirel'in bir partiliden kırmızı bir elma alırken çekilmiş fotoğrafını, haberini desteklemek üzere kullanan gazete, bu yolla baştan itibaren Nazmiye Demirel'e ilişkin sürdürdüğü tavrını korumuştur: 'Suya sabuna dokunmayan ve siyaset dışı görsel işlerle ilgilenen bir lider eşi' (Resim 3,s.:94).

Sadece kürsü üzerinde değil, Süleyman Demirel ve eşi Nazmiye Demirel 'rejim' konusu üzerinde de birlikte duruyorlar. AP'nin Genel Başkanı 'rejim' konusundaki hassasiyetini yaptığı konuşmalarda belirtiyor. Nazmiye Demirel ise 'rejim' konusunda hassasiyetini yemeklerde gösteriyor. ... Demirel kumanyasını açtı, eşine ikram etti. Bayan Demirel yemeyeceğini söy-

ledi. Süleyman Demirel eşine ikram ettiği yumurtanın yarısını ısırdıktan sonra dayanamadı, öteki yarısını olsun yemesi için bir kez daha ikram etti eşine. Bayan Demirel yine istemedi. 'Hayır ben yemeyeceğim' dedi. Demirel bir süre sonra eşine 'Bari bir lokma köfteden almasını' rica etti. Nazmiye Demirel yine 'ıhh' deyince AP Genel Başkanı artık ısrardan vazgeçti. ... Biraz sonra bir partili büyükçe bir elmayı ikram etti Bayan Demirel'e. Eşinin ikramını üç kez reddeden Bayan Demirel partilinin ikramını reddedemedi. Elmayı memnuniyetle aldı. Süleyman Demirel bir kez daha döndü eşine 'Bıçak vereyim mi? Soyacak mısın?' diye sordu. 'Hayır burada yemeyeceğim' dedi Nazmiye Demirel. (Milliyet/30 Eylül 1973, "Demireller rejimde kararlı").

TARTIŞMA VE SONUÇ

Gerçekleştirilen araştırma ile verilen örnekler Türkiye'de yazılı basın lider eşlerinin temsiline yönelik habercilik anlayışının niteliğini sergilemek açısından önemlidir. Elde edilen bulgular sınırlı olmakla birlikte 1970'ler Türkiyesinde lider eşi bile olsa, genel olarak kadınların toplumda nasıl konumlandırıldığına dair ipuçları vermesi bağlamında manidardır. Bu bağlamda 13 Eylül-13 Ekim 1973 tarihleri arasında yayımlanan gazete haberleri taranarak gerçekleştirilen medya izleme araştırmasını sonuçları, medyanın siyasi lider eşlerinin temsili, toplumsal kabullerin yeniden üretimindeki işlevini doğrular niteliktedir.

Genel olarak farklı yayın politikalarına sahip olsalar da gazetelerin kadınların temsili konusundan ortak bir noktada buluştukları gözlenmektedir. Bu da kadınların eş ve şef-

katli annelik rolleriyle yazılı basında yer bulmaları hususudur. Genel olarak tüm gazetelerde lider eşlerinden, parti liderlerinin sözlerine, mitinglerine ilişkin bilgilerin yanında destekleyici unsur olarak kullanılan fotoğraflarda yer almaları nedeniyle, fotoğraf altında bir iki cümleyle bahsedilmektedir. Bunun dışında kadınlara yönelik anlamsal inşada, 'yanında', 'yardımcı', 'destek' benzeri kavramların kullanıldığı görülmektedir. Buna karşın haber metninde lider eşlerinin kişisel kalifikasyonlarına ilişkin hiçbir arka plan bilgisi yer almamaktadır. Rahşan Ecevit örneğinde olduğu gibi faaliyetleri bir şekilde haberleştirildiğinde de yine eşine yardımcı fedakar kadın imajına uygun bir söyleme

başvurulduğu bulgulanmıştır. İncelediğimiz örneklerle sınırlı kalmak kaydıyla özellikle Milliyet Gazetesinin Rahşan Ecevit'e ilişkin haberlerde giyim kuşam ve kılık kıyafet meselelerini hiç mevzubahis yapmazken, söz konusu Nazmiye Demirel olduğunda özellikle bu konuları sayfalarına taşımasıdır.

Genel olarak değerlendirilen haber kurgusu içinde kullanılan kavramlara ve sunulan fotoğraflara bakarak örneklem olarak aldığımız lider eşlerinin siyasal temsili konusunda yaygın medyanın haberleri sansasyonelleştirerek verdiğini, kadına ilişkin statükocu bir dil/söylemle haberlerin sunulduğu gözlenmektedir.

Son Notlar:

¹ 1973 seçimleri sırasında hakim olan siyasi ve toplumsal atmosfere ilişkin genel bir çerçeve çizmek, yapılan analizin nasıl bir ortamı yansıttığını ortaya koyması açısından yararlı olabilir. 1970 yılı içinde Türkiye'de siyasi istikrarsızlığın yoğunlaşması, toplumsal olayların artması ve giderek şiddet eylemlerinin tırmanması üzerine toplumda bir askeri müdahale beklentisi ortaya çıkmıştır. Bu beklentinin izlerinin hakim olduğu 1973 seçimleri büyük ölçüde AP ve CHP arasındaki bir mücadele biçiminde geçtiği gözlenmektedir. Demokratik Partinin kampanyasında aktif rol alan Cumhurbaşkanı Celal Bayar'a ve Milli Selamet Partisini kuran Erbakan'ın canlı seçim kampanyasına rağmen mücadele, seçime yeni bir genel başkan ve yeni sloganlarla hazırlanan CHP ve AP arasında yaşanmış ve dolayısıyla da bu iki partinin seçim çalışmaları geniş yer bulmuştur. Bülent Ecevit'in bizzat kaleme aldığı 'Ak Günlere' adlı seçim bildirgesi geniş kesimleri harekete geçirmiştir. 1965 yılındaki seçimlerde Zonguldak'tan tekrar milletvekili seçilen Bülent Ecevit bu tarihten sonra muhalefete geri dönen CHP'nin içinde ortanın solu görüşünün öncülüğünü yapmaya başlamıştır. 12 Mart 1971 muhtırasına karşı tavırdan dolayı İsmet İnönü ile ters düşerek Parti Genel Sekreterliğinden istifa etti. CHP'nin 4 Mayıs 1972'de yapılan Olağanüstü Kurultayı'nda parti meclisi için yapılan güvencülükünde 8 Mayıs 1972'de istifa İsmet İnönü'nün yerine 14 Mayıs 1972 tarihinde genel başkanlığa seçildi.

KAYNAKLAR

- Black, N. (1986). "Kadın Seçmenler Birliğinin Siyaseti Üzerine". Filiz Demirci (Çeviren). *Toplumsal, Ekonomik, Siyasal Yaşamda Kadın*, Türk Sosyal Bilimler Derneği. (18-20) Ankara: Maya Yayıncılık.
- Bonder, G. (1986). "Kadınlar Açısından Siyasal Süreç". Filiz Demirci (Çeviren). *Toplumsal, Ekonomik, Siyasal Yaşamda Kadın*. Türk Sosyal Bilimler Derneği. (1-17) Ankara: Maya Yayıncılık.
- Bora, A. & Sayılan, F. (1998). Resmi İdeolojide Kadın Hakları Söylemi, *Birikim Dergisi*. 106. 42-49.
- Connell, R.W. (1998). *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Dursun, Ç. (2001). *TV Haberlerinde İdeoloji*. Ankara: İmge Kitabevi
- Fiske, J. (1996). *İletişim Çalışmalarına Giriş*. Ankara: Ark Bilim Sanat Yayınları.

- Hall, S. (2002). İdeoloji ve İletişim Kuramı, Süleyman İrvan (Edited by). *Medya Kültür Siyaset.*, (73-130). Ankara: Alp Yayınevi.
- Heckmann, L. Y. & Van Gelder, P. (1999) Kürt Kadınlarının İmajı- Bazı Eleştirel Değerlendirmeler. *Birikim Dergisi*. 119. 20, 20-26.
- İnal, A. (1996). *Haberi Okumak*, İstanbul: Temuçin Yayınları.
- Kandiyoti, D., (1997). *Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Koray, M., (2007, Mayıs 13). Yürüyüşler, Demokrasi ve Kadınlar. *Radikal İki*.
- Oktar, L. (2002). Gazete Söyleminde İdeolojik Yapılar. Semiramis Yağcıoğlu (Edited by). *Laik-Antilaik Çatışmasında Farklı Söylemler*. İzmir: Dokuz Eylül Yayınları.
- Tokgöz, O. (1996). Siyasal Reklamlarda Kadın Söylemi ve Kadın İmgeleri; Örnek Olay Olarak 1987 ve 1991 Genel Seçimleri. Necla Arat (Edited by). *Türkiye'de Kadın Olmak*. (57-80). İstanbul: Say Yayınları.
- Yaraman, A. (1999). *Türkiye'de Kadınları Siyasal Temsili*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Cumhuriyet Gazetesi, Hürriyet Gazetesi, Milliyet Gazetesi ve Tercüman Gazetesi'nin çalışmanın yapıldığı döneme ait nüshaları.

Resim 1

14 Eylül 1973- Hürriyet

14 Eylül 1973- Hürriyet

10 Ekim 1973- Milliyet

Resim: 2

Resim 3: 30 Eylül 1973-Milliyet

